

2. FONOLOGIA SINCRONICA DE LA PAROLA

2.1. FUNCIO DISTINTIVA: OPOSICIO

2.1.1. Oposicio fonologica

Les diferències foniques que permeten distinguir significacions intel·lectuals de les paraules són *oposicions fonològiques distintives, rellevants o pertinents*. Les que no produeixen esta distinció són *diferències foniques no distintives, irrellevants o no pertinents*.

2.1.2. Unitats fonològiques: fonemes

2.1.2.1. Fonemes

Les unitats fonològiques, diferencials i distintives, que no són divisibles en unitats més senzilles són els denominats *fonemes*.

Els fonemes i els sons no coincideixen. El fonema pertany a la llengua, mentre el so pertany a la parla. El nombre de fonemes és limitat i fix en cada llengua; els sons són il·limitats i varien segons l'articulació individual dels parlants.

Un so està format per diverses propietats articuladores⁴ i acústiques, com la sonoritat, l'articulació oclusiva o fricativa, etc. Però no es distingeix dels demés sons per totes les propietats, sinó per algunes d'elles. Els fonemes es distingeixen a més per propietats que són fonològicament diferencials, propietats fonològicament rellevants.

Els fonemes es distingeixen entre si gràcies als *traços distintius, pertinents o rellevants*, que són els que, per ells mateixos, poden diferenciar un significat, per exemple la sonoritat.

El conjunt de traços pertinents d'un fonema, que el distingeix dels restants fonemes de la mateixa llengua es denomina *contingut fonològic del fonema*.

2.1.2.2. Realitzacions

Un so que té els traços diferencials d'un fonema junt a unes altres característiques

(4) L'articulació és la posició que adopten conjuntament els òrgans bucals en el moment de produir un so. *Punt d'articulació* és la zona o regió de la boca en que un òrgan actiu s'aproxima a un altre, actiu o passiu, en el moment de l'articulació, podent haver articulacions *bilabials, labiodentals, interdentials, dentointerdentials, dentals, alveolars, palatals, velars, bilabiovelars, uvulars*. També s'especifica el *modu d'articulació*, que és la forma de produir-se l'eixida d'aire en el moment de l'articulació, podent haver articulacions *oclusives, fricatives, africades, vibrants, vocals, orals, nasals*. *Temps de l'articulació* són les fases que poden observar-se en el desenroll complet d'una articulació, que són *intensió, tensió i distensió*.

fonològicament irrelevantes, és una *realisació o manifestació* d'eixe fonema. El fonema és el conjunt de traços distintius. El so és el conjunt de característiques distintives i indistintives.

Un fonema pot ser realitzat per diversos sons, en tal de que tinguen els mateixos traços diferencials. Són les *variacions o variants fonètiques* del fonema en la parla, que s'han de produir dins d'uns certs límits articuladors o *camp de dispersió*⁵ de cada fonema, per a impedir la confusió.

Es distinguen diverses classes de variants:

- *Variants combinatoria d'un fonema*: la forma que un fonema adopta al ser realitzat segons els sons veïns i la posició en la paraula.

- *Variants fonamental*: la que té menor dependència dels fonemes que la rodegen i que es realitza sense matis emocional i en la posició de diferenciació màxima dels fonemes en els que podria haver-hi assimilació.

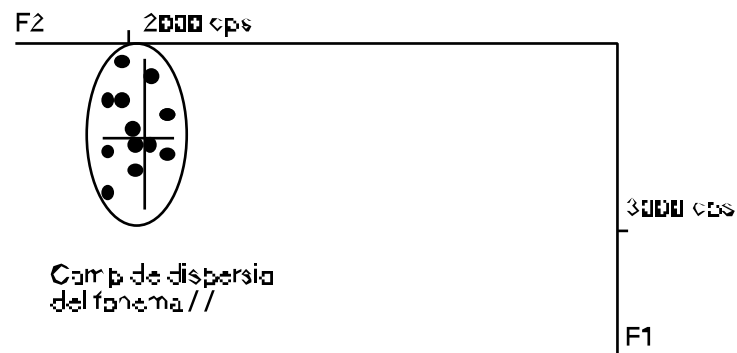
- *Variants individual*: desviació individual de la realització corrent d'un fonema, perceptible i admesa en una llengua.

- *Variants accessories*: totes les variants d'un fonema excepte la variant fonamental.

2.1.2.3. Commutació

Consisteix en substituir un tros fonètic d'un significatiu per un altre tros fonètic de la mateixa llengua donant un resultat fonètic de significatiu diferent. Si els trossos fonètics que es commuten donant significatiu diferent són elements mínims, indivisibles en uns altres més menuts, són elements fonètics en valor distintiu, són fonemes diferents. La *commutació*, per tant, permet saber si un so, realització o variant fonètica, té valor distintiu, valor de fonema.

(5) CAMP DE DISPERSIÓ és el conjunt de possibles ocurrences fonètiques que corresponen a cada unitat fonològica. Es representa en un gràfic de freqüències en que les ordenades representen la del primer formant F1 i en l'eix d'abscisses la del segon formant F2. Cada una de les realitzacions d'un fonema constitueix un punt en el gràfic. Un exemple podria ser el següent gràfic:

2.1.2.4. Criteri per a identificar un fonema

És el criteri de la *distribució* complementària de les seues variants o realitzacions, el fet de que un fonema pot aparèixer en unes posicions, però no en unes altres. El terme *distribució* fon especialitzat per M. Swadesh.

Ad este criteri s'ha d'ajuntar el realisme fonètic que fa veure si son o no són molt diferents.

2.1.2.5. Fonemes centrals i marginals

Fonemes *centrals o silàbics* són els que poden formar síl·laba per ells mateixos, o ser centres silàbics; en la major part de les llengües del món els únics centres de síl·laba són les vocals. Fonemes *marginals* són els que apareixen junt a un central formant una síl·laba. No es pot fer commutació entre un fonema central i un altre marginal. No pot haver-hi oposició entre ells, tan sols *contrast* en la seqüència fonètica.

2.1.2.6. Inventari dels fonemes

L'inventari dels fonemes d'una llengua, o siga el seu *sistema fonològic* s'estableix, tenint sempre present el criteri de la *similitud fonètica*, per l'anàlisi de la *commutació*, que permet separar els elements distintius, i de la *identificació* de les variants d'un mateix fonema, en la seua distribució, en les diverses posicions silàbiques, centrals o marginals, pre- o post-nuclears. No fa falta cotejar cada fonema en tots els casos: és prou comparar-lo en els més propers en realització fonètica.

2.1.2.7. Contingut fonològic d'un fonema

El contingut fonològic d'un fonema és el conjunt de traços fonològics pertinents del fonema, o siga, de traços que són comuns a totes les variants d'eixe fonema i que el distinguen dels altres fonemes de la mateixa llengua, particularment dels fonemes que guarden major parentesc en ell.

Els fonemes no es defineixen per les informacions que poden donar positivament les seues realitzacions. Es defineixen negativament per les seues diferències respecte als altres, per les seues oposicions; depenent del lloc que ocupa front als altres del mateix sistema, de les seues diferències i oposicions front ad ells.

Pot haver-hi un fonema que presenti les mateixes realitzacions que les d'un fonema d'una altra llengua, però la definició és distinta en cada llengua segons les relacions que presenten en cada sistema.

2.1.3. Oposicions fonològiques

Les oposicions fonològiques són aquelles que, en una llengua, poden diferenciar significacions intel·lectuals, per lo que són denominades *oposicions fonològiques distintives* o també *oposicions distintives*. Consten de dos fonemes. Es classifiquen en:

2.1.3.1. Bilaterals, multilaterals, proporcionals i aïllades.

Atenent al seu ensamblatge en tot el sistema d'oposicions, es poden classificar en *bilaterals, multilaterals, proporcionals i aïllades*. L'estructura del sistema depèn de la repartició de les seues oposicions segons estos quatre models.

Tota oposició presupon no solament les propietats que distingeixen sino també les propietats que són comuns als dos membres, que constitueixen la "base de comparació". Per tant, segons la base de comparació, seran bilaterals o multilaterals:

L'oposició es *bilateral* quan la base de comparació es pròpia i exclusiva d'estos dos membres i no apareix en els demés membres del sistema. Per exemple, *k/g* tenen com a base de comparació ser consonants velars oclusives, que no es produeix entre uns altres termes del sistema.

L'oposició es *multilateral* quan la base de comparació, el conjunt de propietats que els dos membres posseeixen en comú es pròpia també d'uns altres membres del sistema. Per exemple, l'oposició *č/r̄* (*ch/rr*) (*coche/corre*) es multilateral perquè la base de comparació, són les dos consonants orals, la tenen també uns altres fonemes (*p, t, k, d, etc.*)

En la comparació de dos fonemes hi ha una relació (*p. eix. sorda/sonora*) que pot existir o no en unes altres oposicions. Segons la relació, seran proporcionals o aïllades:

L'oposició es *proporcional* quan dos fonemes tenen una relació idèntica a la que hi ha en una altra o unes altres oposicions. Per exemple, l'oposició *p/b* es proporcional perquè la relació sorda-sonora es la mateixa que hi ha entre *t/d* i *k/g*.

L'oposició es *aïllada* quan la relació dels dos fonemes no es troba en cap altra oposició del sistema. Per exemple, *r/rr* es oposició aïllada perquè la seua relació de vibració simple/ vibració múltiple no es dona més que en eixos dos fonemes.

2.1.3.2. Privatives, graduals i equipolents

Sens atendre a les relacions en tot el sistema d'oposicions, atenent tan sols a la relació establida entre els seus membres, es classifiquen en *privatives, graduals i equipolents*.

Oposicions *privatives* són les formades per dos membres caracteritzats per la presència en un i per l'absència en l'altre, d'un traç pertinent o marca (*p. eix., sonoritat / falta de sonoritat; nassalitat / falta de nassalitat*). El membre positiu, caracteritzat per la presència del traç, sol dir-se *marcat*. Per exemple, l'oposició *p/b* es privativa per-

que la marca (vibració de les cordes vocals) falta en *p* (bilabial oclusiva sorda) i està present en *b* (bilabial oclusiva sonora)

Oposicions *graduals* són les que s'establixen entre dos membres en que cada un té un grau diferent de la mateixa propietat. Per exemple, els diferents graus d'obertura en les vocals.

Oposicions *equipolents* són les formades per dos membres que són equivalents, o siga que no són afirmació/negació d'una particularitat, ni dos graus diferents d'una particularitat. Per exemple, *p/t, e/o*.

2.1.3.3. Constants i neutralisables

Per la extensió del seu poder distintiu, segons la persistència del seu valor distintiu, es classifiquen en *constants i neutralisables*.

Oposicions *constants o fixes* són les que apareixen en qualsevol posició dels seus fonemes en la paraula. Per exemple, l'oposició *a/i* es constant, apareixent en qualsevol posició de la paraula.

Oposicions *neutralisables o intermitents* són les que deixen de ser-ho segons el context fonètic en que es troben els seus termes, perquè la validea diferencial del traç pertinent cessa en determinades situacions. Per exemple, l'oposició *r/r̄* es neutralisa en posició inicial i en posició final de paraula.

2.1.4. Neutralisació

La *neutralisació* es el fenomen que es produeix quan una oposició entre dos fonemes deixa de ser distintiva. Quan una oposició neutralisable es troba en una posició en que es efectivament neutralisada, les marques o traços distintius d'un dels termes de l'oposició perden son valor fonològic i la base de comparació o traços que tenen en comú es converteixen en els únics pertinents. En la posició de neutralisació, un dels termes de l'oposició es converteix en l'archifonema d'esta oposició.

Tan sols poden ser neutralisables les oposicions bilaterals.

En la neutralisació fonològica, Trubetzkoy distingeix entre neutralisacions *condicionades pel context*, que es produeixen en contacte de certs fonemes veïns (*b/p* en *dubte/dupte*), i les neutralisacions *condicionades per l'estructura*, que es presenten en determinats llocs de la paraula, independentment del context fonètic, com en posició implosiva, final de síl·laba o final absolut (*b/p* en *(verb)/verp*).

Tambe hi ha, ademés, neutralisacions *regressives i progressives*, segons que la neutralisació es produeixca darrere o davant d'alguna cosa.

2.1.5. Archifonemes

Entenem per *archifonema* al conjunt de traços pertinents que són comuns als dos

membres d'una oposició neutralitzada.

En la neutralització, u dels membres de l'oposició es converteix en el representant de l'archifonema d'esta oposició, segons el lloc.

L'archifonema pot ser realitzat en la parla de formes molt diverses:

- El representant de l'archifonema es semblant, però no idèntic a cap dels fonemes neutralitzats.

- El representant de l'archifonema es idèntic a la realització fonètica d'u dels dos fonemes neutralitzats, segons el contacte que tinguen en uns altres fonemes, o siga condicionat externament.

- El representant de l'archifonema es sempre el membre no marcat de l'oposició en les oposicions privatives, i el membre extrem (de grau màxim o mínim) en els d'oposicions graduals.

- Les realitzacions fonètiques dels dos fonemes neutralitzats, segon les posicions, representen a l'archifonema.

2.1.6. Correlacions

Es dona el nom de *correlacions* a les *oposicions bilaterals proporcionals privatives neutralitzables*, per la seua importància en el sistema fonològic.

Son molt més senzills de distingir els fonemes que formen oposicions bilaterals, proporcionals, privatives i neutralitzables, que tots els demés, perquè pot descobrir-se en precisió son contingut fonològic, pot separar-se en exactitud son traç diferencial i la seua base de comparació.

L'estructura d'un sistema es més coherent quant més correlacions presenta.

En l'estudi de les correlacions distingim:

-*Parella correlativa* es el parell de fonemes que formen oposició bilateral proporcional i privativa.

-*Marca de la correlació* es una propietat fonològica o traç pertinent que, opost a l'absència del dit caràcter, forma una propietat de correlació, per la que es distinguen una sèrie de parelles correlatives.

-*Correlació* es el conjunt de les parelles correlatives diferenciades per un mateix traç pertinent.

-*Sèrie correlativa* es la sèrie d'unitats fonològiques correlatives caracteritzades per la presència o, contràriament, per l'absència de la mateixa marca de correlació, denominant-se respectivament *sèrie correlativa marcada* i *sèrie correlativa no marcada*.

-*Feixos de correlacions* son estructures que abarquen les parelles correlatives en les que un mateix fonema pertany a varies correlacions de la mateixa classe. Quan un fonema participa en varies correlacions de la mateixa classe de parentesc, tots els fonemes que formen part de les mateixes parelles correlatives es reuneixen en *feixos de correlacions* de diversos termes. La seua estructura es molt variada, depenent del

nombre de correlacions i de les seues relacions recíproques. Els més freqüents son els formats per dos correlacions emparentades; en este cas, es possible que els dos termes de cada correlació formen part també de l'altra, o bé que les dos correlacions no tinguen més que un terme comú. En el primer cas resulta un feix de quatre termes; en el segon, un feix de tres termes.

2.2. FUNCIO DISTINTIVA: TRAÇOS PERTINENTS

2.2.1. Traços fonics

Denominem *traços fonics* a les propietats foniques per les que es realitzen en la parla els fonemes oposts. Per tant no es tracta de sistematitzar tots els sons que pot produir l'aparat fonador humà, sino tan sols les propietats foniques usades en un idioma per a distingir les significacions.

En fonologia s'utilitza la *terminologia fonètica*, tradicionalment basada en les característiques articulatories dels sons.

Però també pot utilitzar-se la *terminologia acústica*, en els termes usats en l'estudi de les propietats físiques del so, especialment els usats en l'anàlisi per mig de l'espectrograf i instruments similars⁶.

El gràfic representatiu freqüència/temps dona una imatge dels sons analitzats en eixes dos dimensions i de l'amplitud o intensitat de tals vibracions. Les dos bandes o zones de freqüència en que els components vibren en major intensitat son els nomenats *formants*, que es localitzen en l'escala de freqüències en hertz o cicles (o oscil·lacions) per segon. Els espectrograms de les vocals i algunes consonants, com les líquides i nasals, son clarament precisables. Però en els de les demés consonants es

(6) L'anàlisi d'un so, descomponent-lo en els diversos sons purs o harmònics que el formen, està basat en l'obtenció d'un registre que pot ser de naturalesa mecànica, òptica o elèctrica. Els registres elèctrics son els actuals: un microfon converteix els impulsos mecànics de l'ona sonora sobre un diafragma en impulsos elèctrics, en una corrent elèctrica d'intensitat variable que reproduïx exactament la vibració de la membrana. Estos impulsos, amplificats convenientment, es registren per mig d'un oscil·lograf.

Una volta obtingut el registre del so, ha d'analitzar-se, es a dir s'ha de descompondre la corba periòdica no harmònica en les seues components harmòniques pures, lo qual es realitza per analitzadors harmònics que, d'acord en el teorema de Fourier, descomponen una funció periòdica de freqüència f en suma de termes sinusoidals de freqüències: f (fonamental), $2f$, $3f$, etc.

A partir de les ones harmòniques simples que resulten de l'anàlisi, es construeix el seu espectre acústic, en el que els distints sons simples o purs venen representats, en un gràfic amplitud / freqüència, per segments proporcionals a la seua amplitud en cada una de les freqüències resultat de l'anàlisi.

Cada so té uns certs grups, bandes o zones de freqüències característiques en que els components vibren en major intensitat.

registra la modificació que eixes consonants produeixen sobre els formants de les vocals veïnes.

Basant-se en la situació mutua d'estos dos formants, existixen formants *greus*, *aguts*, *densos*, *difusos*. Son *greus* els localitzats en la zona baixa del gràfic, *aguts* en la zona alta, *densos* quan s'agrupen en el centre, i *difusos* quan els formants estan separats, deixant entre ells una zona de poca intensitat vibratòria.

2.2.2. Traços inherents i traços prosòdics

Hi ha propietats o traços que, per a definir-los, no fa falta fer referència a la seqüència en que apareixen en el decurs llingüístic: son els *traços o propietats inherents*. La combinació de varios traços inherents constitueix un fonema, el segment mínim de la cadena parlada. Però la determinació de les distincions inherents no depèn dels demés elements de la seqüència.

Al contrari, els *traços prosòdics*, com per exemple l'oposició prosòdica *accentuat/no accentuat*, tan sols poden definir-se per referència a la seqüència del decurs, i te valor distintiu tan sols pel contrast en uns altres elements prosòdics anteriors o posteriors. La mínima unitat significativa caracteritzada per un traç prosòdic es denomina *prosodema*. El fonema o els fonemes caracteritzats pel traç prosòdic pertinent es denominen *soport silàbic*, *nucleu o centre silàbic*.

2.2.3. Traços vocalic i consonàntic

El *traç vocalic* està caracteritzat articuladoriament per l'absència d'obstacle o impediment, en un mínim articuladori; acústicament, per la regularitat i precisió dels seus formants de freqüència que tenen poc amortiguament, originant-se l'ona vocalica en un generador, les cordes vocals, situat en un extrem del resonador bucal; en el nivell perceptiu, per la claredat i nitidesa del seu cromatisme, color o timbre; funcionalment, pel comportament en la síl·laba constituint el nucleu d'ella. Prosòdicament, en algunes llengües com la valenciana, es susceptible de funcionar com a soport silàbic.

El *traç consonàntic* està caracteritzat articuladoriament per la presència d'obstacles o impediments a vencer, en un màxim articuladori des del tancament a l'obertura; acústicament, per l'irregularitat i imprecisió en la distribució dels formants de freqüència, a l'originar-se o modificar-se l'ona consonàntica en un generador no situat al començ del resonador bucal, presentant antirresonàncies que influeixen en l'amplitud i distribució dels formants de freqüència; en el nivell perceptiu, per la falta de cromatisme o cromatisme borros; funcionalment, pel comportament en la síl·laba com a fonemes marginals. Prosòdicament, en algunes llengües com la valenciana, no es susceptible de funcionar com a soport silàbic.

Segons Jakobson i col·laboradors, estos traços vocalic i consonàntic dividixen els fonemes en quatre classes fonamentals:

- 1.- *vocals*, fonemes que tenen solament el traç vocalic;

- 2.- *consonants*, els que posseeixen tan sols el traç consonàntic;

- 3.- *liquides*, fonemes que presenten les dos propietats;

- 4.- *glotals*, fonemes sense propietat vocalica ni traç consonàntic.

2.2.4. Vocals

En les vocals, el *traç vocalic* es combina en uns altres traços distintius:

2.2.4.1. Timbre i localització

Un traç distintiu es el *timbre (color)*⁷ o la *localització (posició de llengua i llavis)*. La diferenciació pot produir-se de dos maneres:

1. - Entre vocals *greus posteriors* (formant segon baix en l'espectre i posició de la llengua cap al vel del paladar, allargant-se la cavitat bucal) i vocals *agudes anteriors* (formant segon alt i llengua cap al prepaladar, acurtant-se i dividint-se la cavitat bucal).

2. - Entre vocals *labialisades o bemolisades* (caracteritzades pel descens del formant segon en l'espectre i l'abocinament o arredoniment dels llavis, allargant la cavitat bucal) i les vocals *no labialisades o sostingudes* (elevació del segon formant i la retracció dels llavis, acurtant la cavitat bucal).

En una llengua no es donen més de quatre classes de color. L'oposició òptima de timbre o localització es produeix quan es combinen llengua davantera i retracció de llavis (aguda) o retracció de la llengua i arredoniment dels llavis (greu).

Podríem diferenciar huit classes de color o localització:

- vocals anteriors (o agudes)
- vocals posteriors (o greus)
- vocals no labialisades (o sostingudes)
- vocals labialisades (o bemolisades)
- vocals anteriors no bemolisades (o agudes pures)
- vocals posteriors labialisades (o greus pures)
- vocals anteriors labialisades (o agudes bemolisades)

(7) En el llenguatge, el to fonamental de cada so es el que produeixen les vibracions de les cordes vocals, i els tons secundaris resulten de les resonàncies que es produeixen en la cavitat o cavitats formades en el canal vocal per l'especial disposició dels òrgans articuladors. A cada cavitat o resonador, segons la seua forma i volum, li correspon una nota d'una altura determinada (A. Eigenton). En este conjunt sonor de to fonamental i tons secundaris, el resonador predominant es precisament el que determina el timbre o matis característic de cada so (A. Klangfarbe). El sons son, pel seu timbre i pel seu to, aguts o greus, segons la nota que corresponga al seu resonador predominant (Navarro Tomás).

- vocals posteriors no labialisades (o greus sostingudes)

2.2.4.2. Grau d'obertura o grau de densitat o difusio

Un altre traç distintiu és el *grau d'obertura* (altura de la llengua) o *grau de densitat o difusio* (dels formants de freqüència). Entre la màxima i la mínima obertura caben graus intermijos. Acústicament, quant menor és la freqüència del primer formant tant més *tancada* és la vocal; observant-se que les vocals *obertes* presenten els seus formants primer i segon més proxims entre si.

Hi ha sistemes vocals de dos o més graus, segons el nombre de termes diferents d'obertura decreixent o de tancament creixent.

En els casos de dos graus d'obertura l'oposició és privativa. Si té més graus, tres o quatre ordinàriament, l'oposició és gradual.

2.2.4.3. Nassalitat o resonància suplementària

La *nassalitat o resonància suplementària*. Es produeix al baixar el vel del paladar, que ordinàriament tanca la comunicació entre la boca i les fosses nasals, separant-se de la faringe, unint el resonador nasal al resonador bucal i fent eixir part de l'aire pel nas. Així es produeix l'articulació nasal. En l'espectrograma, les vocals nasals redueixen l'intensitat del primer formant, tendint a presentar la mateixa freqüència de 500 cicles per segon per a totes les vocals, i afegint formants suplementaris principalment a 250 cicles per segon.

La correlació de nassalitat no correspon d'ordinari a tot el sistema vocalic, donant-se que el sistema de vocals orals té més graus d'obertura i més classes de timbre que el de les vocals nasals corresponents.

2.2.5. Consonants

El traç *consonàntic* es presenta combinat en uns altres traços pertinents. D'ells, uns són exclusivament combinables en el traç consonàntic i uns altres són combinables també en el traç vocalic, com la localització i la resonància.

2.2.5.1. Traços pertinents exclusius

Els exclusius es referixen a l'articulació (veure nota de 2.1.2.), al modo pel que la corrent d'aire venç a l'obstacle ofert pels orguens fonadors. Segons l'importància

d'est obstacle els sons es dividixen en:

consonadors	{	oclusius	}	momentaneus
	{	fricatiu	}	continus
sonants	{	liquits	}	
	{	semivocalics	}	
vocalics				

Els *consonadors* (*oclusius*⁸ i *fricatiu*⁹) no tenen traç vocalic, mentre que els *sonants*¹⁰ (*liquits*¹¹ i *semivocalics*¹²) presenten també la propietat vocalica. Quan els fonemes o sons són el resultat de combinar una oclusió en una fricació en el mateix punt d'articulació, es denominen *africats*¹³.

-
- (8) L'*oclusió* és el tancament complet del canal vocal en una articulació. Es descriuen uns quants tipus d'oclusions: laringea o glotal, velar, palatal, i oclusions compostes, intermitents o vibrants. Articulació oclusiva és aquella articulació en la que s'estableix un contacte complet entre els orguens actiu i passiu, permaneixent de moment tancat el canal vocal i, després de colpejar l'oclusió, l'aire acumulat darrere dels orguens es precipita cap a fora en una breu explosió.
 - (9) Articulació *fricativa* és la que posseïx els següents caràcters: orguens en contacte incomplet; el canal bucal es redueix en algun dels seus punts a una estretor per a on l'aire ix constret, produint en sa fricció un soroll més o menys fort. Les fricatives, segons la forma de l'estretor, es dividixen en *allargades i arrodonides*. Les fricatives es denominen també a vegades *espirants, constrictives i continues*.
 - (10) *Sonant* és el so no vocalic que en moltes llengües pot ser centre de síl·laba, complint una funció sil·làbica, podent donar lloc a síl·labes sense vocal. Fonèticament són consonants.
 - (11) *Líquides* són les consonants *m, n, l, r*, a les que s'ha assignat este nom des de l'antiguetat. Tal agrupació i designació de consonants no satisfà hui, a pesar d'haver persistit estant molt avançats els estudis de lingüística. Alguns lingüistes reserven el terme per a les consonants *l, r*, per la seua aptitud per a formar grups (pl-, pr-, etc.), separant-les de les nasals. Però l'articulació heterogènea de *l* i *r* no justifica per a molts el constituir un grup especial de consonants líquides.
 - (12) Articulació *semivocal* és un moviment articulatori que representa la transició des de l'obertura vocalica a l'estretor fricativa. L'obertura inicial disminueix progressivament, dins de l'ordinària brevetat del so. És el moviment articulatori invers al de les semiconsonants. Molts lingüistes no distingeixen entre semiconsonant i semivocal. Es dona el nom de semiconsonant al tipus d'articulació en el que, com a punt de partida, els orguens formen una certa estretor. En el breu temps en que es produeix el so, dita estretor es fa cada volta més ampla. L'activitat dels orguens representa un moviment de transició entre l'articulació fricativa i la vocal.
 - (13) Articulació *africada* és la que resulta de combinar una oclusió en una fricació, verificades en el mateix punt d'articulació i en els mateixos orguens. El temps que s'invertix en els dos moviments es aproximadament el mateix en que es produeix un so oclusiu.

Els *occlusius* son sons *momentaneus*, tenint una obturació momentània del canal bucal, mentre els *fricativus* i *sonants* son sons *continus*, no presentant tancament total del canal bucal. La denominació de consonant momentània es impropia, perquè l'articulació de les oclusives té aproximadament la mateixa duració que la de unes altres varies consonants.

2.2.5.2. Correlacions de primer grau de modo d'articulació

Recordem que les *correlacions* son les *oposicions bilaterals proporcionals privatives neutralisables*. Els tipus d'oposicions distintives segons l'especial disposició que adopten els òrgans fonadors en el moment de l'articulació son, segons Trubetzkoy:

1) *Consonador / sonant*. La característica es el traç vocalic opost al consonàntic. Es dona en llengües en que la diferència oclusiva/fricativa no es pertinent.

2) *Momentaneu / continu*. Es dona en llengües que no distingeixen entre fricatives i sonants.

3) *Oclusiu / fricatiu*. Es el més freqüent. Opon fonemes *occlusius* o *africats* a fonemes *fricativus*. Els sons en que l'ona té un començ dur o abrupte, precedit d'un període de silenci complet o de pura sonoritat, son els sons *occlusius* o *africats*. Quan l'atac o començ es gradual, es *fricatiu*. El traç característic es l'interrupció de l'ona fonica.

En els espectrogrames es reconeixen les *occlusives* per la repentina absència d'energia del silenci de l'explosió seguit de la fina banda de l'explosió i l'immediata aparició dels formants de la vocal següent.

En les *africades* la banda turbulenta de l'explosió es fa més ampla.

En les *fricatives* no apareix l'absència d'energia del silenci de l'explosió, sino tan sols una zona de so turbulent major que l'explosió de les *africades*, sent menor la rapidesa de transició de les vocals.

2.2.5.3. Correlacions de segon grau de modo d'articulació

En una correlació de segon grau poden donar-se oposicions bilaterals que, segons el caràcter i origen del seu element distintiu son les següents:

1) **Correlació de tensió**, que opon fonemes *tensos* (o *forts*), articulats en gran tensió muscular, a fonemes *fluixos* (o *relaxats*), articulats en escassa tensió muscular; fonemes *durs*, per als que es requereix gran intensitat espiratòria, correlativa a la dificultat que oponen els òrgans articuladors, a fonemes *molls*, aludint a la facilitat en que l'aire travessa l'obstacle que li opon l'articulació; i també, tenint en compte l'*aspiració*, que no es u dels temps de que consta la respiració mentre l'aire penetra en els pulmons, sino tot lo contrari, el bufit sort, velar o uvular produït per mig del temps respiratori denominat aspiració, s'oponen també sons *aspirats tensos* a *no aspirats fluixos*.

La varietat de fonemes *tensos / fluixos* es caracterisa perquè la força de la corrent d'aire es proporcional a la tensió o rigidesa dels òrgans.

En canvi en la de *durs / molls* la força de l'aire es inversament proporcional a la tensió o resistència dels òrgans.

L'*aspiració* incrementa el traç fonèc de tensió / fluïxa.

2) **Correlació de sonoritat**, que afeg la sonoritat originada en les cordes vocals com a generador harmònic suplementari al consonador normal, oponent-se fonemes *sorts* a fonemes *sonors* segons l'absència o presència de sonoritat. Si esta correlació apareix combinada en l'anterior, una d'elles sera redundante.

Com a sinònims de *sonor* s'usen els termes *debil*, *dolç*, *suau*.

3) **Correlació d'ejecció o recursió**, freqüent en llengües caucàsiques, africanes i americanes. Opon fonemes *infraglotals* a fonemes *supraglotals* (*ejectius* o *recursius*) en que el so es produïx per la massa d'aire que es situa damunt de la glòtis tancada, la qual l'expulsa a l'exterior per tancament o contracció.

Els *infraglotals* tenen una terminació gradual, mentre els *ejectius*, *recursius* o *supraglotals* tenen un final abrupte, tallat per un silenci.

4) **Correlació d'ingressió**, que opon fonemes *egressius* a fonemes *ingressius*. Els *egressius* es produïxen per l'eixida d'aire pulmonar a l'exterior, mentre en els *ingressius* existix una breu succió.

Les oposicions presenten un contrast entre un membre fort i un membre debil:

CORRELACIO DE	MEMBRE FORT	MEMBRE DEBIL
<i>tensio</i>	<i>tens</i>	<i>fluix</i>
<i>intensitat</i>	<i>dur</i>	<i>moll</i>
<i>aspiracio</i>	<i>aspirat</i>	<i>no aspirat</i>
<i>sonoritat</i>	<i>sort</i>	<i>sonor</i>
<i>ejeccio</i>	<i>infraglotal</i>	<i>supraglotal o ejectiu</i>
<i>ingressio</i>	<i>egressiu</i>	<i>ingressiu</i>

Quan en la realització fonètica apareixen combinades varies d'estes oposicions, el traç pertinent es aquell que, en les posicions de neutralització, té caràcter negatiu. Per exemple, si en la neutralització l'archifonema es realisa com a consonant tensa, sorde, el traç pertinent sera la sonoritat, que està representada per la sorde (sonoritat negativa), no la tensió que es positiva.

2.2.5.4. Correlacions de tercer grau de modo d'articulació

Un tercer grau de modo d'articulació es la *geminació*, que pot estendre's a totes les formes de modo d'articulació. Consonant geminada es la que es pronuncia en dos moments successius de tensió, entre els que hi ha una distensió que servix de límit

silabí, perquè les dos parts de la geminada pertanyen a síl·labes diferents. En les llengües en les que resulta de la combinació de dos fonemes iguals, la correlació de *geminació* no tindrà lloc en el sistema.

2.2.5.5. Traços pertinents combinables

En la realització fonètica, poden aparèixer combinades varies de les oposicions, especialment la tensió i la sonoritat. En estos casos és pertinent el traç que té caràcter negatiu en les posicions de neutralització. Si en una llengua hi ha oposició de consonant tensa sorda a consonant fluixa sonora, i en la neutralització l'archifonema es realitza com a consonant tensa sorda, en el que "tensa" té caràcter positiu i "sorda" negatiu, el traç pertinent serà la sonoritat. Si l'archifonema es realitza com a consonant fluixa sonora, lo pertinent serà la tensió.

2.2.5.6. Resonància suplementària o nassalitat

L'oposició o contrast entre consonants nassals i orals forma normalment una correlació de *nassalitat*, rarament neutralitzable.

Els fonemes nassals s'oponen a un fonema oral de la mateixa localització o a l'archifonema de les formes orals del mateix punt d'articulació.

En l'espectre, en lloc del silenci de les oclusives orals apareixen diversos formants, el primer a uns 250 cicles per segon, del que partix el formant primer de la vocal següent.

2.2.5.7. Localització de consonants

La localització dels fonemes consonàntics és un element diferencial que opon els fonemes multilateralment, que consisteix en que els traços pertinents comuns a dos fonemes que es distingeixen solament per la localització es repetixen en tots els demés fonemes diferenciats dels primers tan sols per la localització. Cada punt d'articulació pot ser una propietat fonològica peculiar.

Es donen fonamentalment els següents *ordens de localització* en els que s'agrupen els fonemes realitzats en el mateix punt d'articulació:

Orde dorsal o velar, articulació en que l'orgue actiu és el dors de la llengua i el passiu el vel del paladar, subdividit en dos classes en oposició bilateral: *velars* (en que l'orgue passiu és el vel del paladar) i *postvelars* (en que interve el postdors de la llengua).

Orde palatal o sibilant, articulació en la que els orguens actiu i passiu són, respectivament, el predors de la llengua i el paladar dur. Segons la zona del paladar dur en que es constituïxca el punt d'articulació, la consonant palatal pot ser *prepalatal* (part anterior del paladar dur) o *postpalatal* (zona última del paladar dur). Alguns llingüístics-

tes no distingeixen entre *postpalatal* i *velar*. En els sons fricatiu i africats, s'acompanya d'un chiulit característic, més agut o més greu segons siga el canal bucal més o menys estret. Té dos classes en oposició bilateral: *sissejants* (pel que s'aludix al timbre de la "s" en lo que té de peculiar) i *chichejants* (pel que s'aludix al timbre de la "ch").

Orde dental, subdividit en dos classes bessones en oposició bilateral: *dentals* (en que l'orgue actiu és la punta de la llengua i el passiu la cara interior dels incisius superiors) i *interdentals* (en que l'orgue actiu és la punta de la llengua i el passiu la vora dels incisius superiors)

Orde labial, nom que es dona, sense molta precisió, a les *bilabials* (articulació en que els orguens actiu i passiu són els llavis inferior i superior) i *labiodentals* (en que els orguens actiu i passiu són, respectivament, el llavi inferior i la vora dels incisius superiors)

Oposicions bilaterals entre els fonemes de les diverses localitzacions. Jakobson va proposar oposicions bilaterals entre els fonemes de les diverses localitzacions, a les que correspon un diferent *timbre*. En lloc de diversos ordens oposats multilateralment, trobaríem dos traços diferencials que oposarien bilateralment consonants *agudes* a consonants *greus* i consonants *difuses* a consonants *denses*.

Les consonants *velars i labials*, produïdes per un resonador bucal únic, llarc i indívis, presenten una nota relativament baixa, un *timbre greu*; mentres que les consonants *palatals i dentals*, produïdes per un resonador doble al dividir la llengua la cavitat bucal en dos caixes de resonància, presenten una nota relativament alta, un *timbre agut*.

Per un altre costat, les consonants *velars i palatals* s'oponen a les *dentals i labials* perquè en les primeres, al retraure's la llengua, predomina la cavitat bucal sobre la faríngea, mentres en les segones, al elevar-se el vel del paladar i baixar l'hioides al temps que la llengua avança cap a les dents, la cavitat faríngea predomina sobre la bucal. Així, les consonants de cavitat faríngea predominant es dividixen en *dentals (agudes) i labials (greus)*, mentres les consonants de cavitat bucal predominant són les *palatals (agudes) i les velars (greus)*.

A les consonants *velars i palatals* se'ls aplica la denominació de *denses*, oponent-se a les *dentals i labials* denominades *difuses*.

Qualitat diferencial entre les classes bessones dels ordens de localització: articuladoriament, interve un orgue suplementari que provoca una torbació energica de l'aire espirat, denominant-se *estridents* les consonants caracterisades per este to tallant, en oposició a les *mates* corresponents.

Les consonants fonèticament *mates* (bilabials, linguodentals, palatals africades, velars) s'oponen a les *estridents* (labiodentals, sisseejants, chichejants, uvulars) que afigen un orgue accessori a l'articulació de les mates. Els sons estridents tenen ones menys regulars que els mates.

Correlació de mullament o palatalització, labialització i faríngealització o velarització: en l'oposició de *timbre greu/agut* poden presentar-se fonemes oposats per tindre u d'ells el timbre normal, greu o agut, i l'altre una variació de l'altura del timbre.

Mullament o palatalisacio. - Front a consonants normals hi ha consonants *mullades o palatalisades* quan afigen un timbre particular palatal, semblant al de la vocal /i/, una elevacio de l'altura del timbre, de modo que si el timbre de la consonant normal es greu, en la mullada corresponent resulta manco greu, o siga *sostingut*; i si el timbre era agut, en la mullada resulta mes agut encara, o siga tambe *sostingut*.

Este traç opon consonants normals a consonants *sostingudes o mullades*.

Labialisacio i faringalisacio o velarisacio. - Les consonants *labialisades* agreguen un timbre particular labial, semblant al de la vocal /u/, o siga un descens de l'altura del timbre, de modo que, si el timbre de la consonant normal es agut, en la labialisada es menys agut, *bemolisat*, per allargar-se la cavitat bucal per l'abocinament dels llavis; i si el timbre de la consonant normal es greu, el de la consonant labialisada es mes greu i per tant tambe *bemolisat*. Front a consonants normals tindrem consonants *bemolisades*.

Si en lloc d'avançar o tancar-se l'orifici anterior de la cavitat bucal, es reduix l'orifici posterior, la faringe, per la seua contraccio i el botinflament cap arrere del postdors de la llengua, es produix la *faringalisacio o velarisacio*, de paregut efecte acustic.

2.2.6. Liquides

Les consonants liquides es caracterisen per posseir al mateix temps el component consonantic i el vocalic. Articulatoriament combinen l'obturacio del canal bucal, propia de les consonants, en l'obertura propia de les vocals.

Tenim dos classes de liquides: *laterals i vibrants*.

Si l'obturacio i obertura son simultanees, produint-se l'obturacio en la linea mija del canal bucal i deixant eixida continua de l'aire pels costats, la consonant es *lateral*.

Si l'obturacio i obertura son intermitents o alternes, interrompent una o varies vegades l'eixida de l'aire pel canal central, la consonant es *vibrant o intermitent*, sent indiferent que l'interrupcio es faça per l'apiç de la llengua o per l'uvula o gallet. Alguns llingüistes oponen la *r vibrant* per l'apiç de la llengua (*r roulé*) a la *r grasseyé* produïda pel contacte vibrant del postdors de la llengua en la regio velar o uvular (*r francesa*). Tambe P. Passy propon el nom de *semiroulées* a una varietat de consonants *roulées* en les que l'orgue elastic colpeja la paret oposta sens interceptar completament el pas de l'aire, per tan sols una volta (la *r valenciana* de "cara" front a la *rr* de "arrap").

La distincio *lateral/vibrant* te el mateix fonament que l'oposicio *continua/interrupta*, encara que en les liquides l'interrupcio no es produix abruptament.

En general, les liquides duen el traç de *sonoritat*.

2.2.7. Glotals

Els sons glotals es caracterisen per no tindre ni el traç consonantic ni el vocalic. Front a totes les consonants determinades, en algunes llengües (per eixemple, l'arap

de la branca semitica), s'opon un so indefinit originat en la glotis, per la vibracio de les cordes vocals en contacte, modificant-se en la cavitat bucal, podent constituir fonemes independents o combinar-se en uns atres traços consonantics.

2.3. FUNCIO DISTINTIVA: RESUM

2.3.1. Oposicions i traços diferencials fonematis

Un resum de les oposicions i traços diferencials fonematis pot ser el següent:

1. *Vocalic / no vocalic.*
2. *Consonantic / no consonantic.*
(1 i 2 separen els fonemes vocals, consonants, liquits i glotals)
3. *Dens / difus.*
4. *Greu / agut.*
(3 i 4 produïxen la localisacio de vocals i consonants)
5. *Bemolisat / normal.*
6. *Sostingut / normal.*
(5 i 6 produïxen subseries paraleles de timbre modificat: vocals mixtes, consonants mullades, labialisades i emfatiques)
7. *Nassal / oral.*
(7 separa els fonemes orals dels nassals)
8. *Tens / fluix.*
(8 produïx en les vocals distincions relacionades en les propietats prosodiques; en les consonants, combinat o no en el traç 9, distingui series paraleles de membres forts i debils)
9. *Sonor / sort.*
(9 separa els fonemes sonors dels sorts)
10. *Continu / interrompte.*
11. *Estrident / mate.*
(10 i 11 solament es produïxen entre les consonants i les liquides, i distinguien les oclusives, africades i fricatives, vibrants i laterals)
12. *Recursiu / infraglotal.*
(12 diferencia els fonemes realitzats per expulsio de l'aire acumulat damunt de la glotis i els realitzats per l'aire que travessa la glotis)

2.3.2. Combinatoria de traços pertinents

En un grafic en que les ordenades son estos traços distintius i les abscises els diferents fonemes, marcant en signe positiu els primers membres d'estes oposicions i en negatiu els segons, s'obte el quadro descriptiu fonematis d'una llengua, segons la combinatoria dels seus traços pertinents.

Pot vore's en 6.2.1.

2.4. NEUTRALISACIO I COMBINACIO DE FONEMES

2.4.1. Neutralisacio de les oposicions distintives

Hi ha determinades posicions dins de la paraula en les que no apareixen tots els fonemes d'una llengua, lo qual es deu a la neutralisacio dels fonemes. Son posicions en les que no s'utilisen tots els traços pertinents.

Les regles de neutralisacio no son iguals en totes les llengües, pero es poden agrupar en dos grups generals: neutralisacio *condicionada pel context* de la paraula i neutralisacio *exigida per l'estructura* del sistema.

Neutralisacio condicionada pel context. - La neutralisacio condicionada es produix en contacte en determinats fonemes, i pot ser *dissimilativa o assimilativa*.

En la neutralisacio *condicionada dissimilativa* l'oposicio neutralisada pert son caracter distintiu al contacte en fonemes que tenen el mateix o semblant traç pertinent en la seua forma positiva o negativa.

En la neutralisacio *condicionada assimilativa* l'oposicio neutralisada pert son caracter distintiu al contacte en fonemes que no tenen el mateix traç pertinent.

Neutralisacio exigida per l'estructura del sistema. - Esta neutralisacio, denominada tambe *interna*, es produix, independentment dels fonemes veïns, en determinades posicions de la paraula o de la frase, i pot ser *centrifuga i reductiva*.

La neutralisacio *interna centrifuga* es produix quan una oposicio es neutralisa en els llimits de la paraula o del morfema, o siga en posicio inicial o final absolutes.

La neutralisacio *interna reductiva* es produix quan una oposicio es neutralisa en totes les silabes d'una paraula excepte en la silaba culminativa o accentuada.

2.4.2. Combinacio de fonemes

Per a definir i descriure un sistema llingüistic, ademes de la descripcio constitucional dels fonemes, en traços pertinents, es fa la de sa distribucio, la determinacio dels llocs en que apareixen i de les combinacions que formen. Alguns llingüistes consideren mes important la classificacio dels fonemes per la seua distribucio en la seqüencia fonica que la seua classificacio per les oposicions fonologiques que formen.

Regles de combinacio de fonemes.

Es pot dir que no hi ha regles de validea universal per a la combinacio de fonemes, si exceptuem la de "consonant + vocal".

Pero pot formular-se un metodo unic per a l'estudi de la combinacio dels fonemes:

En primer lloc s'ha de decidir l'unitat semantica en que s'estudiarà la combinacio: paraula, semantema o morfema.

En segon lloc, han d'investigar-se les combinacions possibles segons els diferents llocs de l'unitat semantica elegida (principi, interior i final); i segons les estructures fonamentals de combinacio de fonemes (combinacions de fonemes vocalics, combinacions de fonemes consonantics i combinacions de fonemes consonantics i vocalics). En cada una de les posicions, s'ha de vore quins *fonemes* formen combinacions, *en quin orde*, i quin *numero* d'ells es combina. Aixina es determinen els tres tipus de llimitacions de la combinacio: *restriccio de combinacio*, *restriccio en l'orde dels membres* i *restriccio en el numero*.

2.5. FUNCIO DEMARCATIVA D'ELEMENTS FONICS

2.5.1. Senyals demarcatives

Els elements fonics poden tindre funcio demarcativa, que separa, unes de les atres, les unitats semantiques, paraules, morfemes o semantemes, indicant les fronteres entre elles. Es denominen *senyals demarcatives*.

2.5.2. Senyals demarcatives simples

Senyals demarcatives *simples*: *fonematiques i afonematiques*:

La senyal demarcativa es *fonematica* quan l'oposicio distintiva solament te validea en posicio inicial o final absolutes de l'unitat semantica que separa, neutralisant-se en unes atres posicions.

La senyal demarcativa es *afonematica* quan no es un fonema, sino determinades variants de fonemes que apareixen exclusivament en principi o final de paraula.

2.5.3. Senyals demarcatives complexes

Senyals demarcatives *complexes*: *fonematiques i afonematiques*.

Les combinacions de fonemes que no apareixen mai en mig de paraula, en que la primera part de la combinacio pertany al final d'una paraula i la segona al principi de l'atra son senyals demarcatives *complexes fonematiques*.

Les senyals demarcatives *complexes afonematiques* son combinacions d'elements fonics que no tenen tots funcio distintiva, pero que senyalen un llimit semantic.

2.5.4. Senyals demarcatives positives i negatives

Totes estes senyals demarcatives son *positives*, senyalant l'existencia de llimit

semantic. També n'hi ha senyals *negatives* que indiquen que no hi ha tal frontera, com els fonemes que no apareixen mai en principi o fi de paraula.

2.6. PROPIETATS PROSODIQUES

2.6.1. Propietats prosodiques

Hi ha traços pertinents que caracterisen determinats trossos de la cadena parlada no sempre coincidents en un fonema. Es denominen *traços prosodics*.

L'unitat significant mínima diferenciada per un traç prosodic es denomina *prosodema*.

En les llengües, com la valenciana, en que les propietats prosodiques són rellevants, es a dir que són distintives per contrastar en el decurs, l'unitat fonològica prosodica, el *prosodema*, sol ser la síl·laba fonològica, podent distingir en ella el *tema* sil·labic (els fonemes que la constitueixen) i l'*accent* (l'intensitat o esforç espiratori) que és el *verdader prosodema*.

En unes altres llengües que poden tindre més d'un prosodema en la mateixa síl·laba fonològica, es consideren uns altres trossos de la cadena parlada que es denominen *mores* com a l'unitat en que es realitzen els prosodemes.

El fonema de la síl·laba caracteritzat pel traç prosodic pertinent es denomina *centre, nucli o suport sil·labic*. Els demés fonemes de la síl·laba es denominen *asil·labics o marginals*.

El suport o nucli sil·labic, segons les llengües, pot ser una vocal, una combinació de vocals, una consonant de les nomenades sonants (nassals o líquides), o una combinació de vocal més consonant. En valencià, els únics fonemes que poden funcionar com a suport sil·labic són els fonemes vocals. Per tant, el contrast entre vocal i consonant pot definir-se fonològicament dient que **son vocals els fonemes que poden funcionar com a suport sil·labic, i consonants els que no poden fer-ho**.

2.6.2. Funció demarcativa o diferencial

En cada paraula hi ha un sol prosodema "intensiu" que contrasta en els demés suports sil·labics de la mateixa paraula.

Este prosodema culminatiu pot tindre un lloc determinat en totes les paraules d'una llengua (en chec, s'accentua sempre la primera síl·laba de cada paraula), o pot tindre un lloc variable (com en rus, castella, valencià).

En cas de posició fixa, el prosodema culminatiu tindrà solament funció demarcativa o delimitativa, aïllant dins del decurs l'unitat que denominem paraula.

En cas de posició variable del prosodema culminatiu, el lloc de l'accent és lliure i la seua posició permet diferenciar significats, complint accessoriament la funció diferencial o distintiva. Per exemple, en valencià: *ultima* / *última* / *últimà*.

2.6.3. Traços prosodics culminatius

Els traços prosodics en els que la seua funció distintiva s'observa tan sols si es té en compte la seqüència en el decurs són els que denominem *culminatius*.

Les llengües en les que el traç prosodic és culminatiu posseeixen la *correlació accentual*, naturalment en una accentuació lliure. El lloc de l'accent en la paraula no està condicionat i serveix per a diferenciar significats.

L'accentuació és l'intensificació culminativa d'un sol prosodema en la paraula per mig de: realç espiratori, elevació del to musical, allargament, articulació més precisa i energica dels fonemes del prosodema culminatiu. Fonològicament és essencial que estiga accentuat un sol prosodema de la paraula.

La correlació accentual de moltes llengües del sud d'Europa té com a característica fonològica predominant l'accent d'intensitat. Esta correlació fa contrastar un prosodema accentuat a un altre o uns altres no accentuats en la mateixa unitat lèxica, distingint significacions pel lloc que ocupa l'accent.

En valencià, espanyol, italià, etc., sent lliure l'accentuació, té unes limitacions: l'accent tan sols pot recaure en una de les tres últimes síl·labes.

En paraules molt llargues, a més de l'accent *primari*, apareix un accent, normalment de menor intensitat, denominat *secundari*. Per exemple, *emfàticament* té el primari en la segona síl·laba, i el secundari en la quarta.

En composts de paraules no integrats, com *geogràfic-polític* o *tècnic-científic*, l'accent de cada paraula és primari.

2.6.4. Traços prosodics no culminatius

Encara que no és el cas del valencià, cal conèixer que hi ha llengües en les que dos o més prosodemes iguals poden aparèixer en la mateixa paraula. En elles hi ha dos classes de correlació prosodica no culminativa:

- La *correlació de cantitat* (o intensitat), quan en una llengua s'oponen vocals *breus* a vocals *llargues*, tenint valor diferencial. Esta correlació de cantitat existix en les llengües en que la distinció *llarga/breu* té caràcter intensional i diacrític. Les diferències de duració entre les vocals que existixen en tots els idiomes, quan no són significatives i són permutables, careixen de pertinència fonològica. L'oposició *llarga/breu* no depèn exclusivament de la duració relativa o absoluta dels fonemes sinó d'uns altres factors fonològics. No és tampoc un traç dependent del decurs, podent ser en realitat oposició *tensa/fluixa*. També la correlació de cantitat pot anar unida a una propietat prosodica culminativa, sent fonològicament pertinent la cantitat i no l'accent culminatiu que té el seu lloc determinat precisament per la cantitat sil·lábica. La cantitat, des del punt de vista fonològic, pot interpretar-se moltes vegades com una correlació de geminació vocalica i per tant fenomen del decurs, simplificant el sistema vocalic.

- La *correlació de registre tonal* no existix en les llengües europees. Cada fonema d'una paraula té una altura musical, que permet distingir una paraula d'una altra que tinga els mateixos fonemes però de diferents tons.